

F 568

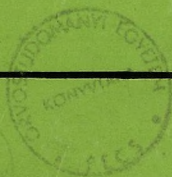
ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI
INFORMÁCIÓS INTÉZET ÉS KÖNYVTÁR

ORVOSI KÖNYVTÁROS

1993. 33. évfolyam

1. szám

 medinfo

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI INFORMÁCIÓS
INTÉZET ÉS KÖNYVTÁR

ORVOSI KÖNYVTÁROS Medical Librarian

1993. 33. évfolyam 1. szám

Szerkesztő:

dr.Koltay Tibor

Szerkesztőség:

**Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár (Medinfo) Budapest,
VIII., Szentkirályi u. 21.
1444 Budapest, Pf. 278.**

Számunk munkatársai:

dr. KOLTAY Tibor, az Orvosi Könyvtáros szerkesztője, Budapest; KOMINKA Lászlóné, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár munkatársa, Budapest; LISZKAY Béla, a Budapest Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának osztályvezetője, Budapest; MOLDOVÁN István, a Budapest Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárának munkatársa, Budapest.

HU ISSN 0030-6010

Felelős kiadó:

dr. Fedinecz Sándor

ORVOSI KÖNYVTÁROS

1993. 33. évfolyam 1. szám

TARTALOM

Szerkesztőségi közlemény	5
KOLTAY Tibor: Új lehetőségek a szakirodalmi szolgáltatásban: áttekintés	6
MOLDOVÁN István: KATALIST - egy elektronikus konferencia könyvtárosok részére	15
Vélemények	
LISZKAY Béla: Külföldi folyóiratok beszerzése a Budapesti Műszaki Egyetemen	24
KOMINKA Lászlóné: Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár tapasztalatai a külföldi folyóiratok rendeléséről	29
Referátumok - szemlék	
Medlib-L: elvek és gyakorlat (Összeáll. KOLTAY Tibor)	33
Rees A.: Communication in the physician-patient relationship. (Az orvos és a beteg közötti kommunikáció) (Ref. KOLTAY Tibor)	40
Reschke E., Wolff E.: Die Krankenhausbibliotheken in den neuen Bundesländern. Probleme, Kooperation, Perspektiven. (Kórházi könyvtárak a volt NDK területén.) (Ref. KOLTAY Tibor)	44
Shoda R.J.: Trends in biomedical publications: US and Japanese authors in US journals and European journals. (Amerikai és japán szerzők az Egyesült Államok és Európa biomedicinális folyóirataiban.) (Ref. KOLTAY Tibor)	45
Afes V.B., Wrynn P.E.: Biomedical title changes: reasons, trends and impact. (Címváltozások az orvosi-biológiai folyóiratokban: okok, trendek és hatások.) (Ref. KOLTAY Tibor)	46
Jokic M.: Information value of papers written in Slavonic languages in the Medline database. (A szláv nyelvű cikkek információ-értéke.) (Ref. KOLTAY Tibor)	48
Lippman M.J.: The library as information producer: the case of the Ministry of Health Library and Documentation Center in Malawi. (A könyvtár, mint az információ előállítója: a Malawi Egészségügyi Minisztérium mellett működő Könyvtár és Dokumentációs Központ példája.) (Ref. KOLTAY Tibor)	49
Hancock, Lee: Internet/Bitnet: your gateway to a world of health science information! (Egészségügyi információ-források az Internet/Bitnet hálózaton.) (Ref. KOLTAY Tibor)	50
Brandon A.N., D.R.Hill: Selected list of books and journals for the small medical library. (Újabb Brandon/Hill lista.) (Ref. KOLTAY Tibor)	51

MEDICAL LIBRARIAN

1993. vol. 33. No. 1

CONTENTS

Editorial	5
Tibor KOLTAY: New possibilities in library and information services: an overview	6
István MOLDOVAN: KATALIST - an electronic discussion group for Hungarian librarians	15
 Opinions	
Béla LISZKAY: Ordering foreign periodicals at the Central Library of the Budapest Technical University	24
Magda KOMINKA: Experiences of the National Agricultural Library in ordering foreign periodicals	29
 Abstracts and reviews	
Rees A.: Communication in the physician-patient relationship.(Tibor KOLTAY)	40
Reschke E., Wolff E.: Die Krankenhausbibliotheken in den neuen Bundesländern. Probleme, Kooperation, Perspektiven.(Tibor KOLTAY)	44
Shoda R.J.: Trends in biomedical publications: US and Japanese authors in US journals and European journals. (Tibor KOLTAY)	45
Afes V.B., Wrynn P.E.: Biomedical title changes: reasons, trends and impact.(Tibor KOLTAY)	46
Jokif M.: Information value of papers written in Slavonic languages in the Medline database. (Tibor KOLTAY)	48
Lippman M.J.: The library as information producer: the case of the Ministry of Health Library and Documentation Center in Malawi. (Tibor KOLTAY)	49
Hancock, Lee: Internet/Bitnet: your gateway to a world of health science information! (Tibor KOLTAY)	50
Brandon A.N., D.R.Hill: Selected list of books and journals for the small medical library.(Tibor KOLTAY)	51

SZERKESZTŐSÉGI KÖZLEMÉNY

Tavalyi 3. számunkban sorozatot indítottunk a folyóirat-beszerzések tapasztalatairól. Mivel néhány orvosi könyvtár kivételével kevesen mondták el, hogyan sikerült az új helyzetben megoldaniuk ezt a problémát, melyik céget választották és milyen eredménnyel, ezúttal két nem-orvosi könyvtár tapasztalatait adjuk közre. Továbbra sem célunk, hogy valamelyik terjesztőnek reklámot csináljunk, de a tapasztalatok konkrét cégekhez fűződnek, éppen ezért ezeket nem akartuk elhallgatni. Az sem volt célunk, hogy a cégek nevének említése nélkül, általános formában beszéljünk minderről, különösen akkor nem, ha ezek a tapasztalatok pozitívak.

Ez évi első számunk sok tekintetben a korszerű technológiák kérdésköre köré is szerveződik. Az első, a korszerű szolgáltatásokat inkább általánosságban bemutató írást a KATALIST elektronikus könyvtárosi vitafórum részletesebb bemutatása követi. Az utóbbi, Moldován István tanulságos "tanmeséje" bevezető részében az ezt az írást megelőző cikkben említettek közül több mindennel is foglalkozik, de aligha haszontalan ezt-azt más szemszögből is megismernünk. Mellesleg tanulságos lehet az e két dolgozatban itt-ott eltérő terminológia is, ami nyilvánvalóan e terület újszerűségéből és az abból eredő kialakulatlanságából következik.

A Medlib-L orvosi könyvtárosi vitafórum aktualitásainak immár hagyományosnak mondható bemutatása is több, az Interneten ingyenesen elérhető forrást említ, emellett egy, ismét csak az elektronikus forrásokat tárgyaló cikk referátuma is szerepel ebben a számban. Itt is találunk párhuzamosságot, nevezetesen a nem-moderált vitacsoportokra jellemző problémákkal egyaránt küzd a KATALIST és a Medlib-L.

Ennek a témakörnek a tárgyalását valószínűleg a jövőben sem hagyjuk abba. Ígéretünk van ugyanis neves amerikai szerzőktől mindezeknek a bővebb kifejtésére.

Ugyanakkor persze mondhatnánk, Internet ide, Internet oda, a hazai orvosi könyvtárakról továbbra is szívesen olvasnánk, tehát a könyvtárakból továbbra is várjuk kedves kollégáink beszámolóit.

Új lehetőségek a szakirodalmi szolgáltatásban: áttekintés*

KOLTAY Tibor

Budapest

A szakirodalmi szolgáltatásban az új lehetőségeket a számítógép kínálja. Ezek a lehetőségek sokak előtt ismertek már. Sokkal kevesebben vannak azonban olyanok, akiknek módja nyílt volna e lehetőségek kihasználására könyvtárunkban, még akkor is, ha - szerencsére - egyre több számítógépes alkalmazás jelent és jelenik meg a hazai könyvtárakban, ezen belül az orvosi könyvtárakban is.

Integrált könyvtári rendszerek

A számítógépek talán legkézenfekvőbb felhasználási területe a könyvtárgépesítés. Ma már idehaza is megvásárolható több, kereskedelmi céllal, profik által kifejlesztett integrált rendszer, köztük személyi számítógépeken futó rendszerek is. Sok rendszert a világ más országaiban is forgalmaznak.

A számítógépesítésnek (és nemcsak a könyvtárgépesítésnek) persze vannak általánosan ismert hátrányai is. Az egyik az, hogy a számítógép szolgáltatta adatok alapján a dokumentumot is szolgáltatnunk kell, ami nem mindig egyszerű és lényegesen lassabb, mint maga a keresési folyamat. Ezt a problémát jól ismerjük a CD-ROM és az online szolgáltatások köréből, hiszen köztudottan nem elegendő a bibliográfiai adatok megszerzése, a felhasználónak a dokumentumra van végső soron szüksége.

Kompatibilitási problémák is vannak a gépi adatbázisoknál és az online katalógusoknál. Ennek az a következménye, hogy a felhasználónak többféle információkereső nyelvet, illetve többféle rendszer használatát kell megismernie és megtanulnia, továbbá a rendszerek közötti adatcsere is nehézségekbe ütközhet.

*A Swets és Zeitlinger cég közreműködésével szervezett szakmai napon, 1993.június 3-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

A könyvtárgépesítés szükségessége megkérdőjeleződhet, ha a könyvtári állományok olyan kicsik, hogy a hagyományos cédulakatalógusokkal hatékonyabban oldható meg feldolgozásuk. Ilyen esetekben persze még mindig számításba jöhetnek a katalóguscédulákat nyomtatni tudó, kisebb (főként PC-alapú) rendszerek, illetve ezeknek a más könyvtári folyamatokban való felhasználása.

Nemcsak az integrált rendszerek esetében, hanem bármely újonnan kifejlesztésre kerülő adatbázisnál először a célokat kell meghatározni és a kialakítandó szolgáltatások kell definiálnunk a már létező hasonló rendszerek figyelembevételével. Ezt követi a potenciális felhasználók felmérése és bevonása a tervezésbe, ami sokszor nehézségbe ütközik, bár igen fontos volna.

A feldolgozandó adatok körének és minőségének, az adatfeldolgozási prioritásoknak a definiálása a következő lépés. Ennek során meg kell határozni, mely adatokat kell mielőbb bevinnünk és melyek azok, amelyeket majd csak később érdemes a rendszerbe integrálnunk. Fel kell mérni a feldolgozandó adatok elérhetőségét is.

A szükséges szoftvert és hardvert úgy kell megválasztani, hogy azok a jövőbeli igényeknek megfelelően bővíthetők legyenek.

Az adatbeviteli formátumok kialakítása során az adatokat logikus csoportokba kell szervezni és a beviteli formátumot lehetőleg a már létező papíralapú formátumok alapján kell megtervezni. Az adatbevitel szabványosítása érdekében a bevitel megkezdése előtt létre kell hozni a szükséges szótárakat és segédállományokat, és az összes előre látható esetre egységes irányelveket, formátumokat kell kialakítani. Itt is ajánlatos figyelembe venni más, hasonló rendszereket.

Az adatbevitelt szakértőnek vagy szakértő felügyeletével kell végezni. Az adatbevitelt általában a legfrissebb adatokkal szoktuk kezdeni, a visszamenőleges adatbevitel másodlagos jelentőségű.

El kell készíteni az outputokat előállító programokat és ki kell alakítani a képernyős és nyomtatott outputok formátumait.

Tisztázni kell az eredmények lemezre való letöltésének és szabványos formátumokra való konvertálásának a kérdéseit. Definiálni kell a hozzáférési jogokat.

A rendszer dokumentációját célszerű a fejlesztési munka során folyamatosan készíteni és karbantartani. Kell egy részletes dokumentáció az

adatok szerkezetéről és a programokról, egy felhasználói dokumentáció, amely a rendszer kezelését írja le közérthetően és ajánlott egy, a rendszer használata közben bármikor a képernyőre hívható online segítség (help) készítése is.

Célszerű kísérleti futtatásokat végeznünk és meg kell nyernünk, továbbá be kell tanítanunk a felhasználókat.

Igen fontos a rendszer állandó aktualizálása és fokozatos finomítása a tapasztalatok és az adatok mennyiségi növekedésének függvényében.

Az integrált könyvtári rendszerek esetében a fentiekben felsorolt problémák közül több minden nem, vagy csak fenntartásokkal érvényes, hiszen - a kereskedelmi forgalomban lévő rendszerek esetében legalábbis - ezek már kész formátumokkal rendelkeznek, igaz bizonyos fokig a megrendelő igényéhez is alakíthatók. Az adatok elérhetősége esetükben adott, mert a könyvtár saját állományát dolgozza fel. Dokumentációt sem elsősorban magunknak kell készítenünk: ezt elvárhatjuk a rendszer formalmazójától.

A kurrens állományok elsőbbsége itt talán még fokozottabban érvényes és a cédulakatalógusok géppel hordozható formátumra való utólagos átalakítása (retrospektív konverziója) igen munkaigényes feladat, különösen, hogy ennek idehaza nincs "háttérpára, azaz nincsenek a retrospektív konverziót kereskedelmi alapon és színvonalasan végző cégek, így azok a könyvtárak sem élhetnek ilyen lehetőséggel, amelyek egyébként (esetleg) meg tudnák azt fizetni.

Online és CD-ROM

Az online és a CD-ROM irodalomkutatások előnyei közismertek. Jól tudjuk azt is, hogy CD-ROM-ok beszerzését a jó kihasználás indokolja és teszi olcsóvá.

Külföldi adatbázisok online használatára mintegy ötven hazai intézményből van lehetőség és összesen 16 érhető el. Mintegy száz lehet most a Magyarországon üzemeltetett CD-ROM berendezések száma és kezdnek megjelenni a helyi hálózatra kötött CD-ROM olvasóberendezések is. Ez utóbbi hozza igazán közel az olvasóhoz, az úgynevezett végfelhasználóhoz a gépi irodalomkutatás lehetőségét.

Internet

Nagy Péter cár annak idején ablakot akart vágni Európára, ma egyre többünk számára elektronikus ablak nyílik nemcsak Európára, de az egész világra: az Internet ablaka.

Az Interneten mintegy 350.000 számítógép érhető el közvetlenül és a kapcsolódó, mintegy 5000 kisebb-nagyobb hálózatban megközelítően 3,5 millióan vehetik igénybe az egyre gyarapodó szolgáltatásokat, és egyre többen vannak, akik közülük az Amerikai Egyesült Államokon kívül élnek és dolgoznak.

Az Internet hálózatot technikailag a TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) használata köti össze. Ez géptípusoktól és operációs rendszerektől függetlenül tette a hálózati kommunikációt. Az Internet elérhető más, az Internetbe szorosan nem tartozó hálózatokból is, illetve ezek a hálózatok az Internet felől is "átjárhatók".

Tegyük hozzá, hogy intenzív fejlesztési munkák folynak a TCP/IP versenytársának tekinthető Open Systems Interconnection (Nyílt Rendszerek Összekapcsolása, OSI) kidolgozására. Az OSI lényegében az üzenettovábbítási környezet jellemzőit és viselkedését meghatározó szabványok sora. Az OSI foglalkozik többek között az elektronikus levelezés, az elektronikus könyvtárközi kölcsönzés formáinak kialakításával, és az OSI szabványok egyike az X.25 is. Az OSI-t több kormány és nemzetközi szervezet támogatja és műszaki érvek is szólnak mellette, mivel szolgáltatásai sokrétűbbek, mint a TCP/IP-é. Ugyanakkor ma a TCP/IP a legelterjedtebb számítógépes kapcsolati szabvány, ezért valószínű, hogy a két rendszer sokáig párhuzamosan fog létezni. Mindenesetre, akár TCP/IP, akár OSI, már most lehetőségünk van idehaza is arra, hogy a különböző rendszerű online katalógusokban és adatbázisokban kereshessünk. TCP/IP, vagy az OSI szabványok segítségével biztosítható lesz a Magyarországon több gyártótól származó, így igen heterogén integrált rendszerek egymás közötti kommunikációja is.

A nyolcvanas évek végétől működik idehaza az X.25-ös, csomagkapcsolt hálózat, amely az Internet elérését is lehetővé teszi.

Katalógusok az Internet hálózaton

Az Interneten igen sok külföldi, mindenekelőtt amerikai könyvtári katalógust érhetünk el és ezek szabadon lekereshetők, csupán egy-egy rendszer használatát kell megtanulnunk.

Adódik azonban a kérdés, miért akarunk távoli, nyilvános elérési könyvtári katalógusokban keresni? Különösen akkor, ha a dokumentumok valóságos elérését (ha meg is találtuk azok lelőhelyét) ezek a rendszerek még nem biztosítják.

A távoli könyvtári katalógusokat egyrészt felfoghatjuk egyszerű számítógépes könyvbibliográfiáknak, amelyekben az adott témához jobban találunk irodalmat. Emellett ha speciális irodalmat keresünk, azt célszerű ott keresni, ahol van.

A távoli könyvtári katalógusok használatával előkészíthetjük egy adott kutató külföldi tanulmányútját olyan módon, hogy távolról már megismerheti egy adott intézmény könyvtárát. Adott esetben egy-egy tanulmányút úticéljának kiválasztásában is aktív szerepet játszhat ez a szempont.

Az online katalógus a legjobb eszköz arra, hogy adathiányt egészítsünk ki. Végezetül saját állományépítési tevékenységünket ellenőrizhetjük azzal, ha egy-egy neves gyűjtemény adott témájú anyagával összevetjük saját könyvtárunk anyagát.

A könyvtárközi kölcsönzések gyorsítására is használhatók a külföldi katalógusokból nyert információk. Bár kéréseinket az Országos Széchényi Könyvtár közvetítésével kell küldenünk, a külföldi lelőhely ismerete fontos lehet.

Levelező csoportok

Egy X.25-ös végponthoz való hozzáférés és (általában) angol nyelvtudás lehetővé teszi elektronikus levelező csoportok, vitafórumok munkájába való bekapcsolódás lehetőségét.

Az orvosi könyvtárosokhoz legközelebb álló Medlib-L vitafórumot már ismerik az Orvosi Könyvtáros olvasói, de könyvtári témákban is igen nagy a vitacsoportok száma. Van fóruma pl. az indexelőknek, számtalan integrált rendszer használóinak. Legérdekesebb és legnehezebb referenz kérdéseiket két fórumon is megvitathatják a könyvtárosok.

A számtalan levelező csoport, elektronikus konferencia legtöbbjének leveleit archiválják. Ezek a levéltömegek rendezetlen és igen vegyes minőségű információkat tartalmaznak, de egyrészt olyan speciális témák-

kal foglalkozhatnak, amelyekkel sehol máshol nem találkozunk, másrészt van néhány eszköz, amellyel egyszerűbb kereséseket végezhetünk bennük, így kiválogathatjuk, mit akarunk letölteni.

A levelező csoportok, vagy egyes szervezetek egyre több elektronikus hírlevelet, újságot, folyóiratot jelentetnek meg. Ezek is archiválásra kerülnek, többnyire a készítésük helyén és visszamenőleg bármelyik számuk letölthető és ezek az archívumok általában jobban vannak karbantartva, mint a levélgyűjtemények.

Elektronikus források idehaza

Elektronikus archívum idehaza is létezik. Az IIF PETRA archívum az Információs Infrastruktúra Fejlesztési Programban résztvevők számára rendelkezésre áll. Hazai könyvtári katalógusok is hozzáférhetők.

A szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtár KOKO nevű, (nagyszámítógépes) ISIS-ben feldolgozott online katalógusa jelenleg közel 113.000 rekordot tartalmaz: a könyvtár által 1977-től beszerzett könyvek tárgyszavazott címléírásait.

A Budapest Műszaki Egyetem ALEPH (a Jeruzsálemi Egyetemen kidolgozott) rendszerét 1991. októbere óta használják és mintegy 75.000 rekordot tartalmaz, többek között az 1990 óta megjelent művek teljes címléírásával, az 1985-1989 között megjelent művek rövidített címléírásával.

Az Országos Széchényi Könyvtár NEKTÁR katalógus-adatbázisa a DOBIS/LIBIS integrált könyvtári rendszercsomagnak a nemzeti könyvtár számára megfelelően átalakított változata. Jelenleg az 1991. novemberétől kiadott teljes magyar könyvtermés bibliográfiai adatai találhatók meg a katalógusban (ez most kb. 3500 tétel). Ugyancsak hozzáférhető a Nemzeti Periodika Adatbázis állománya 1981-től.

A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem katalógus-adatbázisának neve ECONINFO, amely közel 160 ezer rekordot tartalmaz. Az 1990 óta beszerzett dokumentumok kereshetők vissza az egyetemen kifejlesztett MicroISIS alapú rendszerben.

Igen fontos az elektronikus levelezés lehetősége, amely szintén nyitva áll az IIF közösség előtt, ugyanúgy, mint a ELF nevű elektronikus faliújság, amelyen - nevéhez híven - hosszabb-rövideb üzenetek, hírdetmények helyezhetők el.

Végül, de nem utolsósorban meg kell említenünk, hogy a magyar könyvtárosoknak és információs szakembereknek is van levelező csoportja. A KATALIST elsősorban a számítógépesítés, a korszerű információ-technológia és az adathálózatokon hozzáférhető erőforrások kérdéseivel foglalkozik.

Információs technológiák és szolgáltatások

Ígéretes technológia a hipertext és hipermedia, melyeknek a lényege az, hogy az információnak - a könyv megszokott formátumával szemben - nem-lineáris szervezését teszik lehetővé, a hipermedia ráadásul nemcsak szöveget, hanem álló és mozgóképet, hangot és mindenféle, digitálisan tárolható, számítógéppel visszakereshető médiumot együtt kezel. Ezt a szervezési elvet igazából ismerjük, mert a lábjegyzet is kiragadja az olvasót az "egyenes vonalú" olvasásából és a legtöbb lexikon, enciklopédia szócikkei is úgy kerültek egymás mellé, hogy igen ritkán olvasuk el ezeket sorban, Á-tól Z-ig.

Nagyon nehéz megjósolnunk, mit hoz a jövő, de remélhetjük, hogy a dokumentumok teljes szövegének (ábráknak, képeknek is!) az elektronikus továbbítása megoldódik, lerövidítve ezzel a dokumentumoknak az olvasóhoz vezető -egyelőre sokszor rögzös - útját.

Már ma is találkozhatunk hasonló technológiával. Az amerikai Online Computer Library Center (OCLC) megvalósította a világ első, csak online formában létező, de a hagyományos folyóiratokhoz hasonlóan a publikációt szigorú kritériumokhoz kötő folyóiratát a kísérletes orvostudomány területén. A folyóirat neve Online Journal of Current Clinical Trials. Cikkei folyamatosan jelennek meg és adathálózaton idehaza hozzáférhetők mindazok számára, akik megfelelő hardverrel rendelkeznek és előfizettek a lapra.

Irodalom

1. Bakonyi Géza, Drótos László, Kokas Károly: Hálózati információforrások használata. IIF tanfolyami segédlet / III. modul (file átvitel és adatbázisok) Hipertext változat, 1.14 verzió, 1993.
2. Drótos László : Informatikai jegyzetek. Hipertext változat, 1.1 verzió. Miskolc: Miskolci Egyetem, 1992.

New possibilities in library and information services: an overview

Tibor KOLTAY

(Edited version of the lecture given on 3rd June 1993, at the professional day organized with the help of Swets and Zeitlinger Co.)

Most new possibilities in today's library and information services are related to different computer applications. Many professionals are already aware of these possibilities, however far fewer of them have had the opportunity actually to use these in their libraries despite the fact that numerous computer applications appeared and are appearing in Hungarian libraries, including also medical libraries.

Perhaps the most obvious and most frequent field for the application of computers is library automation. In Hungary a number of commercial integrated systems can be purchased and are being installed in different libraries. Among these systems there are also PC-based ones.

The need for library automation can be questioned if the library holdings are so small that their processing can be solved more efficiently with traditional card catalogues. However, even in such cases, the smaller (mainly PC-based) systems able to print catalogue cards or a selective application of these systems to particular library processes can also be considered as a possibility.

Computerization (and not only library automation) has some generally known disadvantages, above all the fact that on the basis of the data provided by the computer, libraries also must provide the document itself, which is not always simple and is considerably slower than the actual information retrieval.

When new databases are to be developed it would be very important to involve potential users in the planning, but this often comes up against difficulties. Current stocks enjoy priority in building up online catalogues and the retrospective conversion of card catalogues is a very labour-intensive task, especially since in Hungary there are as yet no companies undertaking retrospective conversion on a commercial basis.

In the field of information retrieval a wider spectrum of end-users is beginning to be involved in searches which is fostered by the increasing number of CD-ROM LANs. There are now also increasing possibilities for access to the Internet and other international networks.

With the help of TCP/IP or OSI standards it will also become possible to ensure communication between the very heterogenous integrated systems and OPACS in Hungary.

Many OPACS abroad are accessible through the Internet and a few Hungarian catalogues and databases can be searched freely through the public packet switching network. It is also possible to take part in the work of different LISTSERV discussion groups. Medlib-L, the discussion group for issues of health sciences librarianship, thus one of the numerous groups on library and health-related subjects is already known to the readers of "Orvosi Könyvtáros" as the journal regularly publishes reviews on its most interesting topics.

There is a Hungarian electronic discussion group for librarians, called KATALIST which deals principally with questions of computerization, modern information technology and the sources available through different networks. (A detailed account about the work of this group is given in an article following this paper.)

Participants of the Information Infrastructure Development Program in Hungary have access to e-mail, an electronic bulletin board and an electronic archive, as well.

From the new developments abroad of particular interest for medical librarians is the Online Journal of Current Clinical Trials.

Beside a networked environment hypertext and hypermedia represent a promising information technology for the future.

KATALIST - egy elektronikus konferencia könyvtárosok részére

MOLDOVÁN István

Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára
Budapest

Békés könyvtári világunkba az elmúlt években olyan technikák, újdonságok törtek be, amelyekkel alig tudunk lépést tartani. Egyre jobban szaporodnak a problémák, a megválaszolatlan kérdések és lassan hozzá kell szoknunk, hogy a könyvtári gépesítés olyan mint a mesebeli hétfejű sárkány. Egy levágott fej, azaz egy megoldott probléma helyén tucatjával jönnek elő az újabb kérdések, feladatok, végnélküli sorban.

A sárkánnyal szembeni harcban azonban segít a jó tündér is, aki varázslatos eszközökkel siet a szegény, sokszor tanácstalan könyvtárosok segítségére. Az egyik ilyen "varázspálca" az elektronikus levelezés. 1989 óta az Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program (IIF) segítségével hazánkban is kiépült az az X.25-ös csomagkapcsolt számítógépes hálózat, amelyik a könyvtárak, egyetemek, kutatóintézetek és egyéb intézmények egyedi számítógépeit összekötötte és egymás között kapcsolatteremtési lehetőséget teremtett. Kifejlesztették az ELLA-t, egy elektronikus levelező rendszert, amellyel a hálózatba kapcsolt felhasználók információkat küldhetnek egymásnak. Ezeknek az üzeneteknek a nagysága a néhány soros levéltől egészen a komoly tanulmányokig terjedhet.

A gyorsaság mellett az elektronikus kommunikáció másik nagy előnye, hogy függetleníti egymástól a partnereket, nem szükséges, hogy mindkét fél egyidejűleg rajta legyen a hálózaton. Elektronikus kapukon, ún. gateway-eken keresztül lehetővé vált az ELLA-n kívül egyéb levelező rendszerekbe való üzenetküldés is, szerte a világon.

Az elektronikus levelezés természetesen önmagában nem gyógyír problémáink megoldására, segítségével azonban éppen az együttműködéshez, a kölcsönös segítségnyújtáshoz kapunk egy minden eddiginél hatékonyabb eszközt. Használatával az együttműködés ereje fokozható, annak révén, hogy gyors és hatékony kommunikációra nyílik lehetőség azonos szakmabeliek, hasonló érdeklődésűek között, hiszen hétköznapi

munkánk során mind több olyan probléma merül fel, amelyekre saját könyvtárunkon belül nem biztos, hogy találunk megoldást, választ. A levelezés segítségével viszont kérdéseinkre akármelyik hazai kollégánktól, dolgozzon az akár Miskolcon, Szegeden vagy Pécsen, esetleg fél napon belül választ kaphatunk. Egyéb problémáinkkal, némi nyelvismeret birtokában pedig nyugodtan fordulhatunk a világ bármelyik részén lévő megfelelő szakemberhez is. Ebben az esetben legfeljebb azt az időt kell kívánnunk, amíg tengerentúli kollégáink is felébrednek, bemennek a munkahelyükre és bekapcsolván számítógépeiket, megnézik elektronikus postaládájukat.

Az elektronikus listek

Az elektronikus levelezés egyik alkalmazása révén azonban nemcsak egy-egy emberrel válthatunk üzenetet, de egyszerre tíz, száz vagy akár több ezer hálózati felhasználóval is. Erre az ún. elektronikus konferenciák vagy listek adnak módot, amelyek talán az online világ legnépszerűbb alkalmazási formái. Ezeknek a listeknek az a lényege, hogy az egy adott téma iránt érdeklődők egy közös elektronikus postafiókra iratkoznak fel, és ezután a list címére elküldött leveleket minden résztvevő megkapja.

Ezeket a listeket általában egy LISTSERV program kezeli, amely sok nagyobb szolgáltató számítógépen megtalálható. A LISTSERV gondoskodik arról, hogy a címére elküldött leveleket az adott list minden egyes résztvevője megkapja, legyen az bárhol is a világon. Ezenkívül általában a régi leveleket is tárolja és ezekben akár online, akár ugyancsak elektronikus levélben visszakeresést tesz lehetővé. Ily módon egy-egy list leveleiből speciális adatbázisok is épülnek a legkülönbözőbb információkkal. Az ilyen listek száma a nemzetközi hálózatokon (BITNET és INTERNET) ma már eléri a 4-5000-et.

A KATALIST

Talán nem kis szakmai büszkeséggel állapíthatjuk meg, hogy a sokezer külföldi - főleg angol nyelvű - list mellett az első magyar nyelvű list éppen a könyvtárak számára szerveződött. 1991. októberében indult meg KATALIST néven az az elektronikus konferencia, amelynek célkitűzése, hogy katalizátorként szolgáljon a magyar könyvtárakban számítógépes fejlesztéssel és szolgáltatással foglalkozó szakemberek közötti informá-

ciócsereben. 1991. őszén még az ELLA körlevél funkcióját felhasználva működött, míg 1992. január 1-től átvette az üzemeltetést az MTA SZTA-KI IBM 4341-es számítógépén futó LISTSERV program.

1993. június elején a listnek 109 tagja volt. Az előfizetők között megtalálhatjuk a budapesti egyetemek (pl. BKE, BME, SOTE) mellett a nagy vidéki egyetemi könyvtárak (pl. Miskolci Egyetem, KLTE, JATE, JPTE, GATE) és a főiskolai könyvtárak (pl. Külkereskedelmi, Pénzügyi-és Számviteli) munkatársait is. A felsőoktatási könyvtárak mellett azonban a közművelődési könyvtárak is képviseltetik magukat pl. a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárból, a Hajdú Bihar Megyei Könyvtárból és természetesen az OSZK-ból. A könyvtárak és könyvtárosok körén kívül azonban kutatóintézetek (MTA SZTAKI, KFKI) információ technológiával foglalkozó szakemberei ugyanúgy résztvevői ennek az elektronikus klubnak, mint vállalatok (pl. Richter Gedeon Gyógyszergyár) vagy egyéb intézmények (pl. Országos Szabadalmi Hivatal) online információkérésével foglalkozó munkatársai. Érdekes színfoltja a listnek - a nemzetközi levelezés jó példajaként -, hogy a hazai résztvevők mellett, külföldön élő magyarok, sőt külföldiek (pl. az USA-ból, Kanadából, Lengyelországból, Hollandiából) is figyelemmel kísérik a KATALIST munkáját.

1992. januárjától 1993. július elejéig kb. 350 levél jutott el a konferencia résztvevőikhez. A változó gyakoriság mellett is megállapítható, hogy mostanában egyre nagyobb aktivitással kapcsolódnak be a résztvevők a kölcsönös információcserébe. A KATALIST nem-moderált list, ami azt jelenti, hogy az elküldött levelek változatlan formában, közvetlenül jutnak el a résztvevőkhöz. Ez természetesen nagyobb felelősséget is ró a tagokra. Mindenkinek saját magának kell megítélnie, hogy a kérdése, információja közérdekű-e, stílusa megfelel-e a hálózat általános etikai normáinak. A nem szerkesztett, nem-moderált listek profilját sokkal inkább maguk a résztvevők alakítják. Mivel Magyarországon ezidáig ez az egyetlen igazán könyvtári témájú list, ezért meglehetősen sokféle témával találkozhatunk a levelek között. Megjegyzendő, hogy az angol nyelvterületen már jócskán megtörtént a szakmabeli listek specializálódása is.

Találhatunk nemzetközi listeket, amelyek

- CD-ROM-okkal,
- gyarapítási, beszerzési kérdésekkel,
- könyvtár-automatizálási témákkal,

- egyes integrált könyvtári szoftverekkel,
- online elérhető adatbázisokkal,
- vagy éppen elektronikus szövegekkel foglalkoznak.

Ezenkívül külön listjei vannak már az egyes szakkönyvtárosoknak is pl. a jogi, orvosi vagy közgazdasági területen.

A KATALIST témái

Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül néhány olyan levéltípust szeretnék megemlíteni, amelyek talán jól reprezentálják a KATALIST színes és változatos információit.

Miről is értesülhetünk tehát, ha csatlakozunk ehhez az elektronikus könyvtári levelezőcsoporthoz? Először is online információforrásokról kaphatunk bőséges információt. Eddig talán leggyakrabban éppen külföldi online információforrásokról szerezhettünk tudomást. Például a KATALIST "hasábjain" értesültünk először, szinte a megnyitással egyidőben, május elején arról, hogy nyilvánosan elérhető a Library of Congress egyedülálló online könyvtári adatbázis-rendszere a LOCIS, a maga több milliós könyvtári rekordállományával. Ugyancsak itt kaptunk friss hírt az amerikai választás után nem sokkal a washingtoni Fehér Ház eléréséről, Clinton elnök elektronikus postacíméről, arról, hogy hogyan lehet az amerikai választásról közvetlenül elektronikus információt szerezni.

Az angolszáz információdömping mellett szerencsére egyre gyakrabban értesülhetünk magyar nyelvű elektronikus információforrásokról is, mint pl. az MTA Disszertációs Adatbázisa, a BME vagy a debreceni KLTE gopher szolgáltatása.*

A közvetlen információforrásokról szóló hírek mellett sokszor értesülhettünk vagy kaphattunk másodlagos információkat, kézikönyveket a különböző online információs forrásokról. Ezek közé nemcsak a külföldi OPAC-okról (OPAC= Online Public Access Catalogue, Nyilvánosan Elérhető Online Katalógus), szakadatbázisokról szóló listák tartoznak, de

*A Gopher az Internet információ-források egységes elérését biztosítja. Az információk az Internet hálózat legkülönbözőbb szerver-gépein helyezkednek el, mégis a felhasználó egy menürendszer és különböző indexállományok segítségével egyszerre tud bennük keresni. Moldován István egyébként a gopherek egyik legjobb hazai ismerője. (A Szerk.)

hasznos kézikönyvek is. A nagyobb kézikönyvek, listák - amelyeket a méreteik miatt nem lehetett elküldeni levélben - pontos lelőhelyét, hogy hol lehet megtalálni őket az IIF archivumaként szolgáló PETRA-n, szintén KATALIST levelekből tudhattuk meg.

CD-ROM adatbázisokról is kapunk híreket. A CD-ROM-ok bevonulásával a könyvtárba egyre többször jelent meg ezekkel kapcsolatos információ a levelekben. Hol CD drive-ok felől érdeklődött valaki, hol CD adatbázisok demo verziójának eléréséről kaptunk hírt. Online CD-ROM katalógusok és hazai CD-ROM adatbázisok megjelenése mellett szórvány próbálkozás történt a Közgazdasági Egyetem Könyvtárának új CD adatbázisainak a bemutatására is. Sajnos a példa nem vált ragadóssá, így a mai napig nincs megbízható forrásunk a magyar könyvtárakban megtalálható CD-kről.

Természetesen a listen egyéb listekről is kaptunk információkat. Kokas Károly, a szegedi József Attila Tudományegyetem könyvtárának aktív könyvtárosa jóvoltából a listek egyik legnagyobb lelőhelyjegyzékét, a "List of Lists"-et tölthettük le a PETRA-ról. Koltay Tibortól érdekes új listekről "hallhattunk". A külföldi hírek mellett azonban a KFKI-ban indított hálózati eszközökkel kapcsolatos elektronikus konferenciáról is a KATALIST-ről értesülhetett először a kevésbé tájékozott felhasználó. Ezenkívül természetesen sűrűn kaptunk információt a nem magyar nyelvű könyvtárosi listek gazdag világáról is.

A hosszabb, részletesebb információtovábbítás mellett a KATALIST teret adott és teret ad rövid szakmai kérdések, problémák felvetésének is, amelyekre - természetesen a legsűrűbben Drótos Lászlótól, a KATALIST szervezőjétől (Miskolci Egyetem Könyvtára) - a lehető leggyorsabban válasz is érkezett. Ezek között előfordultak referenzs kérdések, alapítványokról való érdeklődés, nyilvános PC munkaállomások védelmével kapcsolatos segítségkérés. A listnek ez a fajta felhasználása egyelőre még kisebb mértékű volt. Reméljük azonban, csak idő kérdése, hogy minél több könyvtáros fedezze fel magának azt a lehetőséget, hogy szakmai kérdéseivel bizalommal forduljon egy szélesebb, elektronikus könyvtári közösséghez.

Az informatikát és az információ-technológiát egyre több konferencia választja témájául, amelyeken most már elmaradhatatlan, hogy szó essen a könyvtárak szerepéről is. A Budapesti Műszaki Egyetem, a debreceni

KLTE, a szegedi JATE konferenciáiról, az évente megrendezésre kerülő NETWORKSHOP-ról vagy a Magyar Adatbázisforgalmazók Kamarájának konferenciáiról is gyorsan és időben kaptunk híradást a listen. Ezenkívül Vadász Ágnes (Országos Találmányi Hivatal) jóvoltából részletes beszámolót olvashattunk a londoni Online konferenciáról is.

Többször említésre került már, de külön is érdemes kiemelni, hogy sok KATALIST levél a PETRA-n elhelyezett fájlokról nyújtott információt. Az IIF fájltranszfer szolgáltatása (PETRA) segítségével a normál elektronikus leveleknél jóval nagyobb méretű szöveges és programokat tartalmazó bináris fájlokat is letölthetünk magunknak az X.25-ös hálózaton keresztül. A PETRA azonban nemigen ad módott az ott tárolt információk áttekintésére és keresésére, ezért a KATALIST levelek hasznos segédesszöveget jelentettek ebben is. Persze leginkább megint csak a list gazdáját, Drótos Lászlót kell megemlíteni, aki rendíthetetlen szorgalommal töltögeti a PETRA-n lévő KATALIST könyvtárat (jelszó: katalist) különböző hálózati tanulmányok fordításaival, magyar nyelvű hypertext kézikönyvekkel, CD-segédprogramokkal, indexelő programokkal (DTSEARCH) és könyvtári szoftver-katalógusokkal. Itt érdemes megemlíteni, hogy a nagyobb, komolyabb fajsúlyú KATALIST levelek ebben a könyvtárban szintén megtalálhatóak és letölthetőek.

Technikai tudnivalók

A KATALIST, tehát egy elektronikus konferenciaként az elektronikus levelezésen alapul. Ez azt jelenti, hogy bárki, akinek valamilyen levelezési rendszerben postacíme (ELLA, INTERNET, BITNET) vagy külön felhasználói azonosítója van egy olyan nagyszámítógépben, amelyik kapcsolatban áll valamelyik levelezési rendszerrel, tagja lehet a KATALIST-nek és részese lehet ennek az elektronikus közösségnek.

A feliratkozáshoz egy egyszerű egysoros levelet kell csak elküldeni a következő címre: `LISTSERV@HUEARN.BITNET`

(az ELLA-ban levelezőknek a levelet a külföldre menő üzenetekhez hasonló címmel, a UUCP előtaggal kell elküldeni: `UUCP>LISTSERV@HUEARN.BITNET`)

Az üzenet pedig a következő:

SUBSCRIBE KATALIST Vezeteknev Keresztnev (ékezet nélkül)

A listserv programnak egyéb parancsokat is küldhetünk, amelyeket mindig a fenti címre kell postáznunk. Az egyéb parancsokkal lekérhetjük a listen lévő címlistáját, a levél-archívumok listáját, de az eddig elküldött levélállományokban szabadszöveges keresést is végrehajthatunk. Az alkalmazható parancsokról és azok szintaktikájáról a feliratkozás után egy részletes leírást kapunk a listservertől.

A listserveren kívül az eddigi levelekhez már egyéb online forrásokhoz is hozzáférhetünk. A USENET News szolgáltatásában a hun.lists.katalist nevű newsgroup az egyik ilyen közvetlen online forrás, amelyhez pl. X.25-ről a SZTAKI egyik számítógépéről (mars.sztaki.hu, 2801004521, login:News, password:hirek93) férhetünk hozzá. A másik közvetlen online forrásként a Budapesti Műszaki Egyetem gopherjében (2802358823, login:gopher) létrehozott KATALIST archívum említhető.

A KATALIST tagoknak elküldött leveleket az előzőektől eltérően a következő címre kell küldeni:

KATALIST@HUEARN.BITNET

Hasznos tudni, hogy erre a címre természetesen bárki küldhet levelet, azt a listserv azonban csak a feliratkozott tagoknak küldi tovább. A külföldi listeken bevett gyakorlat ennek felhasználásával, hogy egy-egy alkalmankénti kérdéssel nem-tagok is küldenek levelet egy, a kérdésnek megfelelő listnek, kiemelve a levélben, hogy a saját postafiókukba kéri a válaszokat és nem a list címére.

Összefoglalásul tehát a KATALIST jó példája annak, hogy az új információs technológiákkal nemcsak plusz feladatok és gondok járnak, hanem a munkánkat segítő, eddig nem látott hasznos segédeszközök is. A KATALIST a számítógépes hálózatok virtuális világának etikáját, a kölcsönös segítőkészséget és szolidaritást erősíti könyvtári világunkban. Elektronikus csatornája révén könnyebben és gyorsabban cserélhetjük ki tapasztalatainkat, segíthetjük egymás munkáját, oszthatjuk meg egymással a hasznos információkat. A papíralapú sajtónál sokkal hatékonyabb kommunikációs eszközt jelent szakmai kérdéseink megvitatására, és lehetőséget ad egy szorosabb és közvetlenebb, a könyvtárak falain túli együttműködésre.

Talán ez a rövid leírás is segíteni fog abban, hogy sokan, akiknek talán a számítástechnikai lehetőség már régen rendelkezésükre áll, felhasználják és birtokba vegyék az online világnak ezt a "varázspalcáját".

KATALIST - an electronic discussion group for Hungarian librarians

István MOLDOVÁN

Following the many thousands of listserv discussion groups - most of them in English - the first Hungarian-language list was organized, specifically for librarians. It was launched in October 1991 with the aim of serving as a catalyst (N.B. the name is KATALIST) for the exchange of information among experts dealing with and people interested in computerization in Hungarian libraries.

By early June 1993 the list had 109 members. In addition to several academic and special libraries in Budapest the subscribers also include major university libraries in country towns, as well as different public libraries. Beside Hungarian participants Hungarians living abroad and even foreigners (e.g. from the USA, Canada, Poland and the Netherlands) take part in the work of KATALIST.

Between January 1992 and July 1993 around 350 letters reached the participants. While the frequency of messages sent varies, the participants are now joining in the exchange of information with growing activity.

KATALIST is not moderated, that is, the letters sent reach the participants directly, in unchanged form, which imposes greater responsibility on the members.

Since this is the only list in Hungary dealing with library-related topics, a wide variety of subjects can be found among the letters.

These topics include:

- Hungarian and foreign online sources,
- CD-ROM databases,
- Secondary information, including handbooks on various online sources. The exact location of larger handbooks and lists - which could not be sent as letters because of their size - is indicated in KATALIST letters.
- Information on other listserv discussion groups,
- Requests and reference questions,
- Conference announcements.

Anyone who has an e-mail address or identification number in a mainframe computer system can be a member of KATALIST. To register, a subscription message has to be sent to the `LISTSERV@HUEARN.BIT-NET`. The messages sent to KATALIST are also available through the `hun.lists.katalist` newsgroup in USENET News service and the Gopher at the Budapest Technical University.

KATALIST is a good example showing that new information technologies bring not only extra work and problems, but are also valuable aids of an entirely new kind. KATALIST reinforces the ethics of a virtual world of computer networks - mutual helpfulness and solidarity - in our library world. Through its electronic channel librarians and information specialists can exchange opinions and experiences more easily and quickly, help each other and share information.

Vélemények

Külföldi folyóiratok beszerzése a Budapesti Műszaki Egyetemen

LISZKAY Béla

Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára
Budapest

Érdeklődéssel olvastam az Orvosi Könyvtáros-ban megjelent beszámolókat a külföldi folyóiratok új beszerzési formáinak tapasztalatairól. Eleget téve a Zallár Andor által javasoltaknak, az alábbiakban igyekszem röviden összefoglalni a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának elmúlt három év során szerzett ezirányú tapasztalatait.

A nyolcvanas évek végére bebizonyosodott, hogy a külföldi lapterjesztést végző két vállalat, a HELIR és a KULTURA, a könyvtáros szakma egyre erőteljesebb fellépése ellenére sem képes tevékenységének megújítására. A terjesztés terén fennálló áldatlan állapotok következtében nem volt kétséges, hogy amennyiben a jogi és pénzügyi feltételek lehetővé teszik, - legalábbis a nagyobb könyvtárak - megszakítják kapcsolatukat korábbi partnerükkel, és közvetlenül a kiadóktól vagy külföldi folyóirat-ügynökségeken keresztül szerzik be folyóirataikat.

A BME Központi Könyvtára hasonlóan más könyvtárakhoz már az 1980-as évek végén kereste a külföldi folyóirat-ellátás terén kialakult tarthatatlan helyzet megszüntetésének lehetőségét. A könyvtár ezirányú törekvését az egyetem vezetése is maximálisan támogatta. A külföldi folyóiratok forgalmazásával kapcsolatos hazai állapotok ismeretében igyekeztünk olyan megoldást találni, melynek eredményeként a Központi Könyvtár és a tanszékek folyóirat ellátását kedvezőbb anyagi feltételek mellett, a nemzetközi normáknak megfelelő színvonalon tudjuk megoldani.

Gazdaságossági szempontból a legelőnyösebb megoldásnak tűnt a nyomdai termékek behozatalát biztosító önálló külkereskedelmi jog megszerzése. A külkereskedelmi tevékenységre vonatkozó jogosultságot a

vonatkozó jogszabályok 1990-ben végrehajtott liberalizálása tette lehetővé. Mindezek ellenére több hónapos erőfeszítésébe került a könyvtár vezetésének, míg a bürokrácia útvesztőin keresztül jutva a tényleges engedély birtokába jutottunk. Döntésünk helyességét viszont az elmúlt két év messzemenően igazolta.

Az előkészítés szakaszában felmerült, hogy az egyetem mintegy 1.400 külföldi folyóiratát közvetlenül a kiadóktól szerezzük be. Ezt a megoldást végül elvetettük és a külföldi folyóirat-ügynökségen keresztül történő előfizetés mellett döntöttünk, mert az ügyintézését végző, megfelelő tapasztalattal rendelkező külön apparátus felállítása és fenntartása folyamatosan terhelte volna a beszerzési költségeket.

Miután eldöntöttük, hogy az 1991. évi előfizetésünket külföldi cégen keresztül bonyolítjuk, a zavartalan átállás érdekében 1990. májusáig ki kellett választanunk a pénzügyi és szolgáltatási szempontból legkedvezőbb feltételeket kínáló partnert. Könyvtárunk a jövőbeni együttműködés reményében már korábban is folyamatos kapcsolatban állt néhány külföldi folyóirat-ügynökséggel. Ennek során részletesen megismerhettük sokrétű, a könyvtárak mindennapi munkáját támogató szolgáltatásaikat, közvetítő szerepüket a kiadók és a könyvtárak között.

Az ajánlatok és az alapszolgáltatások összehasonlítását követően a legkedvezőbbnek a Swets & Zeitlinger cég ajánlata látszott, bár az ajánlatok közötti eltérés minimális volt. Az előzetes tárgyalások során már tapasztaltuk, hogy a megkeresett cégek közül a magyarországi üzleti lehetőségeket a Swets kívánja a legintenzívebben kiaknázni, és fontosnak tartja, hogy könyvtárunkat ügyfeleinek sorában tudhassa. Választásunk a fent említettek alapján a Swets-re esett.

A beszerzés új rendszere egyben kiváló alkalmat kínált a központi folyóirat érkeztetés és kezelés megvalósítására is. Ennek keretében 1991-től a Központi Könyvtár végzi az egyetem könyvtári hálózatának teljes külföldi folyóirat-rendelését, érkeztetését, szétosztását, belső számlázását és reklamálását. E sokrétű és szerteágazó munka megkönnyítése érdekében saját fejlesztésű számítógépes folyóirat-nyilvántartó programot készítettünk, mely minden, a folyóiratokkal kapcsolatos munkafolyamatot magába foglal.

A Swets folyóiratügynökség igyekszik ügyfeleinek optimális szolgáltatásokat nyújtani. Az ügymenet hatékonyságát növeli, és a munkafolyamatokban jelentős időmegtakarítást tesz lehetővé a DATA SWETS automatizált számítógépes rendszer. Használatának mielőbbi elsajátítására nagy súlyt helyeztünk, és ma már gyakorlatilag a teljes adminisztrációs tevékenységünket a DATA SWETS-ben végezzük.

Az adatbázis elérése és egyes szolgáltatások igénybevétele olvasóinknak is módjában áll. Az online elérés korábban az X.25-ös hálózaton keresztül történt, ezévtől pedig a felsőoktatási intézmények számára ingyenes elérést biztosító INTERNET hálózaton, megtakarítva a posta és telefax költségeket.

A DATA SWETS-ben megtalálható a cég által forgalmazott mintegy 105.000 folyóirat bibliográfiai adata. Ezen túlmenően közvetlen hozzáférhető az International Serials Data System (ISDS) is, amely mintegy 400.000 folyóirat adatait tartalmazza.

Könyvtárunk az USA-ban megjelenő folyóiratok esetében igénybe veszi a FAST szolgáltatás egyedülálló kezelési és szállítási rendszerét. A folyóiratok vétele így belföldi (USA) áron történik, a kardexelést és a reklamációt a Swets lissei központjában végzik és heti gyakorisággal, a minden lényeges információt tartalmazó szállítólevél kíséretében csomagban érkeznek a folyóiratok. A FAST szolgáltatás keretében érkező folyóiratok nyilvántartását a könyvtárosok és a felhasználók az adatbázisban folyamatosan nyomon követhetik.

Az éves rendelések korábbi, rendkívül idő- és munkaigényes lebonyolítása lényegesen egyszerűbbé vált. Gyakorlatilag a standing order rendelési formával egyezik meg. Az előfizetési év májusában megkapjuk a folyamatban lévő előfizetések jegyzékét, és szeptember 1-ig kell közölnünk az év végétől szóló esetleges lemondásokat. Az új rendeléseket a DATA SWETS rendelés funkciójában végezzük. A megrendelni kívánt folyóirat bibliográfiai adatainak megkeresését követően csak az általunk kiosztott rendelési és költséghely-azonosítót, valamint a szállítási címet kell megadnunk. Minden lemondásról és rendelésről, a kiadó visszaigazolását követően, azonnal értesítést kapunk. A visszamenőleges (appart) rendelésekkel kapcsolatban is kedvezőek a tapasztalataink, hiszen nemegyszer még az április május folyamán feladott rendelésre is hiánytalanul megérkeztek a füzetek. A könyvtárak állományából hiányzó évfo-

lyamok vagy füzetek beszerzésével a cég antikvár részlege foglalkozik. Szolgáltatásukat többször igénybe vettük már a korábbi évek hiányainak pótlására.

A rendelést követően október 1-ig kell átutalni előszámla alapján az előfizetési összeget. Az átutalás pontos teljesítése esetén 2,5 %-os kedvezményben részesül a rendelő. Az elszámolási számlákat a Központi Könyvtár és a tanszékek költséghely-azonosítói szerint csoportosítva a tárgyév júniusában kapjuk meg. A számlázás rendszere jól áttekinthető, minden azonosítást szolgáló lényeges adat szerepel a számlán. Kezdetben meglepetéssel tapasztaltuk, hogy a megszűnt, vagy egyéb okból tévesen számlázott címekről rövid időn belül korrekt jóváírást küldtek nemegyszer mielőtt azt kértük volna.

Az alapszolgáltatásokon túl több, a mindennapi munkánkat támogató és felhasználóinknak is segítséget nyújtó szolgáltatást is igénybe veszünk. Havi rendszerességgel kapunk értesítést a rendelési állományban bekövetkező cím- és periodicitás-változásokról, megszűnésekről. Folyamatos tájékoztatást kapunk a gyűjtőkörünkbe tartozó szakterületek újonnan megjelenő folyóiratairól, és módunkban áll mutatványszám bekérése is. Kérésünkre az ügynökség állományi és szakterületi jegyzékeket állít össze. A rendelési periódusban közzétett pénzügyi és árelemzések hasznos információkkal szolgálnak a várható kiadások prognosztizálásához.

A folyóiratok szállítása folyamatos és pontos, a reklamációk száma alacsony. A hiányzó füzetek reklamálását a DATA SWETS -ben végezzük. Rendelési állományunk kb 90 %-ának nyilvántartását nyomon követhetjük a SWETS kardex rendszerében is. Reklamáció esetén a hiányzó füzetek adatait behasonlíttuk a lissei központ kardex nyilvántartásában, és csak a hiányzó füzet azonosító számát kell megadnunk a reklamáláshoz. A reklamált füzetek egy részét a cég azonnal pótolja másodpéldányraktárából. A fennmaradó reklamációkat továbbítják a kiadókhoz. A reklamációkkal kapcsolatos kiadói válaszokat nyomon követhetjük az adatbázisban, és emellett levélben is tájékoztatnak. Az első évben beérkezett 19.347 füzet és mindössze 114 füzetet nem kaptunk meg, ami az összes füzettség 6 ezrelékét tette ki. 1992-ben, bár még végleges adatokkal nem rendelkezünk, az előző évihez hasonló színvonalú volt a szállítás precizitása.

Eddigi együttműködésünk nemcsak a szolgáltatások színvonalában eredményezett a korábbi évekhez viszonyítva nagyságrendi javulást, hanem anyagilag is rendkívül előnyös volt. 1991-ben azonos rendelési állomány mellett a beszerzési költségek nem haladták meg az 1990. évit, ennek következtében teljes egészében sikerült kivédeni a deviza- és folyóirat-áremelkedésből eredő költségnövekedést. Mindez olyan időszakban történt, amikor a könyvtár és a tanszékek költségvetésének folyóirat beszerzésre fordítható kerete nem követte az áremelkedések mértékét. Így elkerülhetetlen lett volna mintegy 3,5 millió forint értékű folyóirat lemondása.

A külföldi folyóirat-ellátás területén az elmúlt néhány év során lezajlott változások eredményeként, úgy tűnik, véglegesen kialakultak a piaci viszonyok. A könyvtárak és a folyóiratokkal foglalkozó könyvtárosok, tapasztalataim szerint, felkészülten, gyorsan és zökkenőmentesen alkalmazkodtak az új feltételekhez. Szeretnénk remélni, hogy hamarosan a hazai lapterjesztés területén is minőségi változás következik majd be.

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár tapasztalatai a külföldi folyóiratok rendeléséről

KOMINKA Lászlóné
Országos Mezőgazdasági Könyvtár
Budapest

A könyvtárak korábbi, külföldi folyóiratrendelésének szűkre szabott lehetőségei valamennyiünk előtt ismertek. Magyarországon – mint választási lehetőség – adva volt a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat és a HELIR. A velük kapcsolatos tapasztalataink egyáltalán nem voltak kedvezőek. Emlékezhetünk a számlák és többszörös pótszámlák alapján kideríthetetlen folyóiratárakra és a jóvá nem írt összegekre. Szerencsére ez a múlt, és a könyvtárak ma már több cég ajánlata közül választhatnak.

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár 1991-ben – akkor még AGRO-INFORM-ként – 35 ágazati könyvtár vezetőjével közösen döntött úgy, hogy a Swets és Zeitlinger cégtől rendeli meg az 1992-es folyóiratokat. A döntést megelőzően több árajánlatot hasonlítottunk össze, és a Swets és Zeitlinger cég ajánlata volt számunkra a legkedvezőbb, a felajánlott fizetési feltételek és a kapható kedvezmények alapján. A rendelő egyetemi, főiskolai, kutatóintézeti és vállalati könyvtárak összesen 1400 folyóiratra fizettek elő.

A rendelés tervezésekor az előfizetési összeg átutalása nem okozott gondot, mivel az AGROINFORM, mint vállalat, rendelkezett az ehhez szükséges külkereskedelmi joggal. Időközben azonban a vállalat megszűnt és a könyvtár ismét költségvetési intézménnyé alakult át. Szerencsénkire a rendeletet módosították és a Magyar Nemzeti Banktól 1991. májusában két nap alatt megkaptuk az engedélyt.

Az agrárkönyvtárak folyóirat-rendeléseiket és az előfizetési összeget az Országos Mezőgazdasági Könyvtárnak küldték el és ezt továbbítottuk, illetve az összeget átutaltuk a cégnek. (Természetesen a könyvtárak a megrendelt kiadványokat saját címükre kérték.) A szeptember 1-ig megrendelt folyóiratokat a cég írásban visszaigazolta. Ezt megelőzően néhány folyóirat esetében pontosításra volt szükség a könyvtárak, illetve a cég részéről. A pótrendeléseket is elfogadták és visszamenőleg hiánytalanul szállították.

Valamennyi megrendelő könyvtár 1991 szeptemberében megkapta az előszámlát, majd 1992. májusában a végszámlát. A kettő közötti eltérés szinte minimális volt, és a túlfizetett összegeket jóváírták. Néhány tévesen számlázott folyóirat esetében a jóváírás ugyancsak megtörtént. 1992. februárban a könyvtárak kaptak egy folyóiratjegyzéket saját rendelésükről, amely a folyóiratok címén kívül tartalmazta az ISSN számot, a kiadó országot és a reklamácionál igen fontos referencia-számot. A hiányzó folyóiratszámok reklamálását a rendelő könyvtárak önállóan végzik. Ez történhet levélben, a cég által nyomtatott úrlapon – mi általában így reklamálunk – esetleg faxon, de intézhető online is a DATA-SWETS-en keresztül.

A rendelés az első év után lényegében standing rendelésként történik. A könyvtárak a folyóirat számla másodpéldányát küldik vissza a következő évre szóló rendelésként. Erről egyszerűen kihúzzák azt a címet, amelyet nem kívánnak megrendelni és a jegyzék végére, esetleg pótlapra írják az új rendeléseket. Ezt követően a Swets és Zeitlinger cégtől csak a lemondott, illetve az újonnan rendelt folyóiratokról kapnak visszaigazolást.

A megrendelők díjmentesen vehetik igénybe a cég szolgáltatásait, többek között:

- a DATA-SWETS-en keresztül használhatják az adatbankot,
- éves folyóirat katalógust bocsátanak rendelkezésre (kb. 35 ezer címmel),
- közlik a megrendelőt érintő szakterületről az új folyóiratcímeket,
- folyamatosan tájékoztatnak a bibliográfiai adatváltozásokról.

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtárban a cég vezető munkatársai személyesen is tartottak tájékoztatást a megrendelők részére, ahol a rendelés folyamatáról, szolgáltatásaikról és terveikről hallottunk. Természetesen válaszoltak a rendeléssel kapcsolatos valamennyi kérdésre.

A Swets és Zeitlinger cég a könyvtárosok kérésére és a tájékozódás megkönnyítésére magyar nyelvű folyóiratrendelési útmutatót is kiadott.

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és a rendelési körhöz csatlakozott agrárkönyvtárak tapasztalatai nagyon jók a Swets és Zeitlinger cég pontos, megbízható szolgáltatásairól. Ezek megkönnyítik a könyvtárak folyóiratrendelési munkáját és a nyilvántartást. A reklamáció elenyésző-

en kevés. A jóváírt számlákat pontosan megkapjuk, a bibliográfiai változásokról időben értesülünk, és valamennyi területen ügyintézésük gyors és rugalmas.

Az 1991-92-es évet ebben a közös rendelési formában kísérleti évnek szántuk. A már említett 35 könyvtár közül 1993-ra a Gödöllői Agrártudományi Egyetem és az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára úgy döntött, hogy a továbbiakban önállóan rendel a cégtől, ami érthető, hiszen ehhez személyi és egyéb feltételei is adottak. 1992/93-ra így is 40-re nőtt a rendelő könyvtárak száma, ami bizonyítja, hogy a kísérleti év után folytatható a közös munka.

Experiences in ordering foreign periodicals

Within the frame of the forum for the exchange of experience launched earlier in Orvosi Könyvtáros, Béla Liskay from the Central Library of the Budapest Technical University and Magda Kominka from the National Agricultural Library report on their positive experiences with Swets Subscription Service.

Like other libraries, in the late 1980s the *Central Library of the Budapest Technical University* sought a way of ending the intolerable situation that had arisen in the supply of foreign journals. They aimed a solution that would ensure the supply of periodicals for the Central Library and the departments under more favourable financial conditions and on a standard in keeping with international norms.

From the viewpoint of economic rationality, the most favourable solution appeared to be obtaining the right to engage in foreign trade for the import of printed products. This was made possible by the liberalization in 1990 of the regulations governing foreign trade activity. Nonetheless, it took months of effort for the library management to negotiate the bureaucratic maze and actually obtain the permit.

In the preparatory stage it was proposed that the library obtain all its appr. 1400 foreign periodicals directly from the publishers. This solution was finally rejected in favour of using the services of the subscription

agency, since setting up and maintaining staff with the experience required to handle the administration would have been a constant drain on the funds available for acquisition.

This new form of acquisition at the same time offered an excellent opportunity to introduce a central system for the handling of periodicals. As a result, since 1991 the Central Library has been responsible for ordering receiving and distributing all foreign periodicals at the university, as well as for internal invoicing and complaints. To handle this complex work the library developed its own computerized periodicals registration program which covers all work phases. DATA SWETS, the online system offered by Swets and Zeitlinger is also used via the Internet.

The *National Agricultural Library*, working earlier under the same unfavourable conditions decided in 1991 together with other 35 agricultural libraries to order the 1992 periodicals from Swets and Zeitlinger. The university, college, research institute and enterprise libraries subscribed to 1400 periodicals and intend to order their periodicals in the same way this year, too.

Referátumok - szemlék

Medlib-L: elvek és gyakorlat

A Medlib-L 1993. januárjában ünnepelte harmadik születésnapját. 1992-ben, jelentős növekedés után 1193 előfizetője volt 26 országból. Egy év alatt 2638, napi átlagban 6,5 üzenetet küldtek egymásnak a résztvevők.(1)

Patricia Erwin a Mayo Medical Library-ból a külső felhasználókat érintő korlátokról ír. A helybéli egészségügyi szakemberek használhatják a könyvtárat, de nem kölcsönözhetnek. Magánintézmény lévén a nem-szakember olvasókat a betegkönyvtárba küldik, mindenek előtt olvasó-termi hely és személyzet hiányában.(2)

Carol Doms a University of Missouri (Kansas City) Dental Library hasonló gyakorlatáról számol be. A Kansas City-i agglomeráció fogorvosai számára viszont egy speciális program keretében lehetőség van a kölcsönzésre is. Nem-egészségügyi olvasók alig-alig látogatják ezt a könyvtárat.(3)

Tom Craig a texasi Tyler város egyetemének könyvtárában dolgozik, ahol a környék összes egészségügyi dolgozója szabadon kölcsönözhet és - mivel a körzet egyetlen laikusoknak szóló információt is gyűjtő könyvtáráról van szó - az egészségükkel kapcsolatos könyvek, folyóiratok iránt érdeklődő nem szakember olvasókat is kiszolgálja, bár számukra bizonyos anyagokat csak kivételesen adnak ki.(4)

Tany Stankus, több szakkönyvtári témájú könyv szerzője olyan magánkönyvtárban dolgozik, ahol a "problémás olvasók" kiszűrése több lépcsőben történik. Többek között mindenkinek be kell írnia a vendégkönyvbe nevét, telefonszámát és látogatása okát, ami meglepően sokakat visszaszaszt. Ha valaki nem megfelelően viselkedik, a vendégkönyvbe írt adatokat igazolványával összehasonlítják és a kettő közötti esetleges eltérés már jó ok az olvasó kizárására.(5)

Carol Mularski, az Ohio State University Health Sciences Library tájékoztatási szolgálatának vezetője arról a gyakorlatról számol be, amely minden szolgáltatást biztosít mindenkinek, de a fizető szolgáltatások drágábbak a külső felhasználóknak.(6)

Elizabeth Dilworth Minnesotából nővéreknek szóló tartalomjegyzék másolat-szolgáltatás beindításán gondolkozik és ehhez kér ötleteket, tapasztalatokat.(7) Többek véleménye szerint van igény ilyen szolgáltatásra, még hozzá gyakran a nem-ápolási folyóiratokból.(8) Illinois állam egyik orvosi könyvtárában például 300 (ápolási és nem-ápolási) címre terjed ki a szolgáltatás.(9)

Van viszont, ahol a főnővérek kapják az összes előfizetett folyóirat listáját és ebből válogatják ki, amelyek azok a folyóiratok (maximum 20), amelyből tartalomjegyzék-másolatot kérnek. Ennek alapján 1-3 cikkről másolatot kaphatnak, ha pedig egy folyóiratból több mint 3 cikket szeretnének kimásoltatni, akkor magát a folyóiratot kapják kölcsön egy napra.(10) Nem szabad persze elfeledkeznünk arról, hogy egy sor folyóirat tartalomjegyzékét külön szolgáltatás nélkül is átnézik a nővérek.(11)

Eric Schnellben felmerült annak a lehetősége, hogy az oldalakat scannerrel beolvassva elektronikus postával körözzék a tartalomjegyzékeket.(12) Ez a megoldás azonban egyelőre több technikai problémát is felvet, így ma még nehezen megvalósítható.(13)

Egy, az Internet hálózaton végzett felmérés előzetes összefoglalásából megtudhatjuk, hogy a válaszoló 131, nemrégiben végzett amerikai könyvtáros mintegy 72%-a olyan egyetemen végzett, ahol előírás volt valamilyen mikroszámítógépes ismeret megszerzése. Százhusz válaszaadó 68%-a megfelelőnek végzésekor érezte ilyen irányú ismereteit.

A kötelező számítógépes kurzusok általános történeti bevezetést tartalmaztak, bevezettek a szövegszerkesztő, a táblázatkezelő, az adatbázis-kezelő szoftverek és a DOS használatába. Sokan tanulták az online katalógusokban, az OCLC-ben való keresést, az online és a CD-ROM irodalomkutatás alapjait. Többek szerint azért vezették be őket a számítástechnikába, hogy dolgozataikat szövegszerkesztővel írassák, amit jobban szerettek tanáraik, mint az írógéppel írt dolgozatokat.

A kurzusok zöme szoftver-orientált volt, hardverrel, a lokális hálózatok üzemeltetésével ismertette meg a hallgatókat. Akik viszont a hardverrel is foglalkoztak, pl. tanulták, hogyan kell egy munkaállomást összeállítani, vagy elemi zavarokat (pl. meglazult kábelek) elhárítani, azok igen hasznosnak találták ezt.

Összefoglalóan elmondható, hogy a számítástechnikai oktatás hasznos, de marginális tárgy maradt a könyvtárosképzésben. (14) A felmérés persze nem reprezentatív, főként azért mert csak az Internetet használó könyvtárosokra terjed ki, de tanulságai mindazonáltal érdekeseek. (15)

Jó-e az, ha a nyilvánosság számára is hozzáférhető orvosi könyvtárakban névtáblát viselnek? (16) Jane Grossman szerint igen, hiszen az olvasónak joga van hozzá, hogy tudja, kivel van dolga. Az egyetlen baj a névtáblákkal, hogy nem viselik. (17)

Az olvasóknak azt is tudniuk kell, ki a könyvtáros és ki szakképzetlen, kisegítő jellegű alkalmazott. Az utóbbiak ezért nem szeretik a névtáblákat. Sokan személyes biztonságuk miatt aggódnak, ezért azt kérik, hogy csak keresztnévük legyen a névtáblákon feltüntetve. Ezt a problémát többhelyütt, pl. légítársaságoknál úgy oldják meg, hogy kitalált vezetékeveket szerepeltetnek. Az "álnevek" nyilvántartása egyszerű, az olvasóknak a dolgozókkal kapcsolatos észrevételeit rögzíthetik, de ki van zárva azt, hogy valaki egy-egy ritkább nevű, ezért pl. a telefonkönyvben könnyen megtalálható dolgozó magánéletébe avatkozhasson. (18)

A University of Washington, Seattle könyvtárában az Internet hálózaton bárki számára elérhető adatbázist készítettek 259 orvosi folyóirat címének rövidítéséről. Ugyanott egy 902 tételes magfolyóirat-listát is készítettek, amely ugyancsak elérhető. Ez tartalmazza a folyóirat hivatalos nevét, a kiadás évét, a cím rövidítését, a folyóirat célját, kiadóját, a folyóiratot indexelő és/vagy referáló orgánumok felsorolását. Megtalálható az adatbázisban az is, milyen stílusú bibliográfiai hivatkozásokat kérnek az adott folyóiratban a szerzőktől, publikálnak-e könyvismertetéseket, apróhirdetéseket, álláshirdetéseket.

Egy minta az adatbázisból:

Academic Medicine, 1926- . (Acad Med)

Journal Aim(s): "Academic Medicine serves as an international forum for the exchange of ideas and information on policy, issues, and research concerning academic medicine, including

strengthening the quality of medical education and training, enhancing the search for biomedical knowledge, advancing research in health services, and integrating education and research into the provision of effective health care. To serve the academic medicine community, Academic Medicine each month publishes policy papers, analyses, essays, research reports, and other materials covering the full range of issues facing medical schools, teaching hospitals, academic societies, and health policy agencies."

Publisher: Association of American Medical Colleges, One Dupont Circle, NW, Washington, DC 20036

Publishing Style: Biomedical, Chicago Manual of Style, Complete Instructions to Authors appear in the Jan. issue

Indexed in: Abstr. Health Care Manage.Stud., Biol.Abstr., Chem.Abstr., CINAHL, Curr.Cont., Curr.Lit.Fam.Plan., Excerpt.Med., FAMLI, Hosp.Lit.Ind., Ind.Med., Int.Nurs.Ind., Med.Care Rev., Psychol.Abstr., Sci.Cit.Ind.

Book/Other Reviews: Book Reviews

Job Ads: no

Classified Ads: no (19)

Ugyancsak az Interneten, ingyenesen kapható meg a "National Library of Medicine Collection Development Manual, 3rd edition, 1993" állománygyarapítási kézikönyv. A könyv ára papírformában 19,50 dollár, mikrolapon 9 dollár.(20)

Hasonlóképpen ingyenes, az az Internetről letölthető szoftver, amelynek segítségével CD-ROM-ok működéséről készíthetünk nyomtatott segédletet úgy, hogy a szoftver lehetővé teszi az egyébként nem megjeleníthető menü-képernyők kinyomtatását.(21)

Az amerikai tudományos könyvtárak két szervezete, az Association of Research Libraries és a Research Libraries group 64 oldalas tanulmányt jelentetett meg a könyvtárközi kölcsönzés költségeiről. Hetvenhat könyvtár adatait gyűjtötték össze 1991-ben az Egyesült Államokban és Kanadában. Megállapították többek között, hogy egy kölcsönzés költsége a kölcsönadónak és a kölcsönvevőnek együtt mintegy 30 dollár, aminek 75%-át a személyzet munkabére teszi ki. A könyvtárközi kölcsönzések több mint fele másolatszolgáltatás volt.(22)

Mivel a Medlib-L nem moderált lista, bárki bármit elküldhet a számítógépnek. Nem megengedhető viszont hirdetések megjelentetése. Éppen ezért a jövőben a rendszergazda figyelmeztető levelet küld azoknak, akik hirdetést helyeznek el a Medlib-L-ben. Aki ennek ellenére ezt megismétli, azt törlik a listáról.(23)

Források: (Az elektronikus levelek esetében a szerző neve mellett elektronikus címét /a személyi azonosítót a @ jel után a számítógép azonosítója követi/ is megadtuk. A címet /ha volt ilyen/ a vitafórum neve és az üzenet elküldésének dátuma követi.)

1. Nancy Start [HSLSTART@UBVM]: 1992 MEDLIB-L Statistics. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993.február 11.
2. Patricia Erwin [erwin@TROLLOPE.MAYO.EDU]: Unaffiliated Users. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992.december 23.
3. Carol Doms [CDOMS@UMKCVAX1.BITNET]: Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992.december 23.
4. Tom Craig [TOM%JASON.DECNET@RELAY.THE.NET]: Outside users. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992.december 23.
5. Tony Stankus [LIB_STANKUS@HLYCROSS.BITNET]: Non-affiliates or "visitors" at your library. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992.december 28.
6. Carol A Mularski [cmularsk@MAGNUS.ACS.OHIO-STATE.EDU]. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992.december 28.
7. Elizabeth Dilworth [hennedil@CLASS.ORG]: SDI: table of contents service Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992.december 29.

8. Michelynn McKnight
[MMCKNIGHT@AARDVARK.UCS.UOKNOR.EDU]. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992.december 30.
Sara Pimental [kaisessf%CLASS.ORG@SDSC.BITNET]. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992.december 29.
9. Swati Wagh [schmed@CLASS.ORG]. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992.december 29.
10. Connie Schardt [scharidt@MED.UNC.EDU]. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1992.december 29.
11. [JWEINSTO@UVMVM.BITNET]. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993.január 4.
12. Eric H Schnell [ehschnel@MAGNUS.ACS.OHIO-STATE.EDU]. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993.január 4.
13. Christine W. Fleurriel
[RESADM%DFCI@RHYS.DFCI.HARVARD.EDU]. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993.január 5.
Millard Johnson [johnsonm@OHSU.EDU]. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993.január 5.
14. [EMAZE@DELPHI.COM]: Computer Competency Summary. Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993. április 8.
15. Michelynn McKnight
[MMCKNIGHT@AARDVARK.UCS.UOKNOR.EDU] Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993. április 9.
Eric H Schnell [ehschnel@MAGNUS.ACS.OHIO-STATE.EDU] Medical Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993. április 9.

16. Rhona Goodman [RGOODMAN@LIFE.JSC.NASA.GOV]:
Nametags for public services staff in public access libraries.
Medical Libraries Discussion List
[MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993.július 6.
17. Jane Grosman [JGROSMAN@LIFE.JSC.NASA.GOV]: Medical
Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET]
1993.július 6.
18. Michellyn Mc Knight
[MMCKNIGHT@AARDVARK.UCS.UOKNOR.EDU]: Medical
Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET]
1993.július 7.
Jennifer Reisswig
[REISWIG@VAX.LIBRARY.UTORONTO.CA]: Medical
Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET]
1993.július 7.
19. Laura Larsson [larsson@U.WASHINGTON.EDU]: List of 259
Health Services Journal Abbr. for FTP. Medical Libraries
Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993.június 21.
20. Duane Arenales
[Duane_Arenales@OCCSHOST.NLM.NIH.GOV]: Medical
Libraries Discussion List [MEDLIB-L@UBVM.BITNET]
1993.július 9.
21. Fox Lynne [lfox@GOLDNG8.UNIVNORTHCO.EDU]: Screen
Capture Programs. Medical Libraries Discussion List
[MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993.július 7.
22. Jennifer Hartzell [BL.JLH@RLG.BITNET]: News
announcement. Medical Libraries Discussion List
[MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993.június 17.
23. Nancy Start [HSLSTART@UBVM]: MEDLIB-L Advertisement
Policy. Medical Libraries Discussion List
[MEDLIB-L@UBVM.BITNET] 1993.július 13.

Alan Rees professzor alábbi írása igen fontos kérdéseket feszeget. Mondanivalója nemcsak az Amerikai Egyesült Államokban nagyon aktuális, de az általa felvázolt helyzetkép - mutatis mutandis - idehaza is érvényes. Az írás rangja is jelentős, hiszen az amerikai orvosi könyvtárosok tekintélyes szervezetének a Medical Library Associationnak éves konferenciáján elhangzott előadáson alapul. A Janet Doe Lecture elnevezéssel elhangzó előadásokban az orvosi könyvtárügy történetével és filozófiájával foglalkoznak neves, felkért előadók.

Mindezeket figyelembe véve, a szokottnál talán nagyobb terjedelemben és főként az eredeti gondolatmenetet szorosabban követve készült a cikk referátuma.

(A Szerk.)

**Rees A.: Communication in the physician-patient relationship.
Bulletin of the Medical Library Association, 1993,81,1,1-10.**

Az orvos és a beteg közötti kommunikáció

Az amerikai társadalomban az egészség kérdéseinek nagy jelentősége van. Az egészségügy rendszerének reformja az 1992-es elnökválasztás egyik központi problémája volt.

A modern, gépekkel, műszerekkel támogatott medicina korszakát megelőzte egy olyan időszak, amikor az orvos szerepe alapvető volt a gyógyításban és a fájdalom enyhítésében. Orvos és betege között a bizalomra és hitre alapuló erős kötés élt. Az orvos betegével annak otthonában találkozott, nem pedig rendelőjében, vagy a kórházban. Hogy pácienseket szerezhessen és azokat meg is tarthassa, az orvosnak gondoskodónak, érzékenynek és fogékonynak kellett lennie. Mindez nem jelenti azt, hogy az orvosok szentek lettek volna: ezek csupán a jó marketing kellékei voltak.

A páciensnek, mint a betegség narrátorának szerepe meghatározó volt. Más diagnosztikai eszközök híján az orvos csak az anamnézisre és a beteg elmondására támaszkodhatott.

Ezt a nyilvánvalóan idillikus helyzetet ugyanakkor az atyáskodás és a függőség jellemezte. A betegeket általában túlságosan tudatlannak tekintették ahhoz, hogy döntéseket hozzanak. Ez az orvosok dolga volt és nem is okozott nekik különösebb fejfájást. A betegek jogai nem léteztek és feltételezték, hogy az orvos a beteg javát messzemenőleg szem előtt tartva dönt. Azzal pedig, ha az orvosok megosztották volna betegeikkel az orvostudomány korlátairól és bizonytalanságairól meglevő ismereteiket, csak a gyógyuláshoz elengedhetetlenül szükséges hitet rendítették volna meg bennük.

Századunk közepére ez a világ szinte teljesen eltűnt. Az orvos-beteg kapcsolat személytelenné és távolságtartóvá, a kommunikáció formális-sá, korlátozottá és feszültté vált, alapja egy alkura épülő és struktúrált pénzügyi tranzakció lett. A betegek elidegenedése különösen nyilvánvaló a kórházi környezetben.

Századunkban az orvos többé nem barátja, mentora a betegnek, aki ezért máshol keresi az információt, így az orvos már nem az egészségügyi információ egyetlen forrása és tekintélyes őrzője többé: a betegből fogyasztó lett.

A betegek tehát orvosuk helyett a legkülönbözőbb kútfőkből merítettek: a barátoktól, rokonoktól, a "telefondoktortól" és csalóktól is. Az orvostársadalom fokozottan elszigetelt magát a páciensektől és a neurotikus, túlzottan követelző betegekre panaszkodik, de a normákat betartó páciensek előtt is zárva áll egy kiterjedtebb személyes kapcsolat lehetősége az orvossal. Ebben a helyzetben a betegek a könyvtárakat semleges, előítéletektől mentes és olcsó információk tárházának tekintik.

Az egészség megőrzéséért és a költséges orvosi kezelések körültekintő alkalmazásáért viselt egyéni felelősség nem ruházható át másokra. Az egészségügyi rendszer komplex és jelentős mértékben megköveteli az egyéni döntéshozatalt. A fogyasztók növekvő mértékben ki vannak téve az egészségbiztosítás növekvő költségeinek, az alternatív gyógymódok közötti választás kényszerének és kétségek között élnek a kapott ellátás minőségét, az egészségügyi személyzet kvalifikáltságát, az egyes eljárások és eszközök hatékonyságát és biztonságosságát illetően.

Vajon miért kerül ugyanaz a műtét egy 40 kilométerrel arrébb fekvő kórházban 50%-kal többre? - lehetne a helyzetet tipikusan jellemző kérdést feltenni.

A páciensek jogai, a saját kórházi, egészségi adatokhoz való hozzáférés joga és a beavatkozásokkal kapcsolatos beleegyezés elengedhetetlensége mind a fogyasztók önvédelmi törekvéseire adott válaszok.

Orvos és beteg kommunikációját igen erősen meghatározza a beavatkozásokkal kapcsolatos és a beteg informáltságán alapuló beleegyezés doktrínája. Ez a doktrína egyaránt meghatározza az amerikai medicina jogi és etikai szabályozását. Jogilag úgy határozható meg, mint egy olyan folyamat, amelynek során a beteg beleegyezését adja orvosi beavatkozáshoz, vagy elutasítja azt. Döntését az egészségügyi személyzettől a beavatkozás természetére és várható következményeire kapott információ alapján hozza meg.

A gyakorlatban ez a döntés nem mindig dialógus, amelyben az orvos megosztaná a felelősségét betegével, sokkal inkább az orvos egyoldalú döntésének legitimálása. Arra irányul, hogy a beteg jóváhagyja az orvos által javasoltakat, vagy csak a kártérítési perek megelőzéséhez szükséges formalitásnak tekintik. Az informálódás igénye egyébként nem mindig jár együtt a döntéshozatal igényével, ezért e kettőt meg kell egymástól különböztetnünk.

A fogyasztóknak szóló információnak a következő típusai határozhatók meg:

- az ellátás hozzáférhetőségére és minőségére vonatkozó információ,
- a betegségekre (szimptómákra, diagnózisra, kezelésre és a prognózisra) vonatkozó információ,
- a krónikus betegségek és állapotok "menedzselésére", az azokkal való együttélésre vonatkozó információ,
- etikai információ (pl. az élet meghosszabbítására tett rendkívüli intézkedések, genetikai tesztek ellentmondásosságával kapcsolatosan).

A fogyasztók információigényének súlypontja a szimptómákkal, diagnózissal és kezelésekkal kapcsolatos kérdésekről egyre inkább az ellátás árára, minőségére és hozzáférhetőségére helyeződik át.

Ha több információval rendelkezünk, az lehetővé teszi, hogy elkerüljük azokat az intézményeket, amelyekben alacsony az ellátás minősége. Az egyes intézményekre vonatkozó információkból okul a fogyasztó és

ez az információ az egészségügyi piacon az árverseny kibontakozását segíti. A minőséggel kapcsolatos információ arra ösztönzi az orvostársadalmat és az intézményeket, hogy magasabb színvonalú munkát végezzenek.

A fogyasztóknak hozzá kell férniük a kórházi halálozási statisztikákhoz, a kórházakban előfordult nosocomialis fertőzések adataihoz, a személyzet ellen lefolytatott fegyelmi jellegű eljárásokkal kapcsolatos információhoz, valamint a többi betegeknek az ellátás minőségéről alkotott véleményéhez.

Ugyancsak hasznos forrást jelentenek az egyes beavatkozások sikerességére vonatkozó elemzések. Ezek nem pusztán a szimptómákat legjobban enyhítő kezelések azonosítására szolgálnak, hanem a sikerességet a páciensek hosszútávú eredmények adta elégedettségével is összekapcsolják. Ennek két előnye is van: egyrészt a biztosítók kézbentarthatják a költségeket azzal, hogy elkerülhetővé teszik a nem elég hatékony és költséges diagnosztikai eljárások, gyógyszerek, műtétek alkalmazását, másrészt a betegek valóban informáltságuk alapján választanak a kezelési alternatívák közül.

1991-ben elérhetővé váltak az amerikai kórházak halálozási adatai. New York Államban az ott dolgozó szívsebészek halálozási rátái is hozzáférhetőek. Ugyanakkor a fegyelmi eljárásokat és a kártérítési perekben fizetett összegeket tartalmazó adatbázis továbbra is el van zárva a nyilvánosság elől.

Az orvosi könyvtárakban általánosan elfogadott szemlélet volt, hogy a könyvtárosok dolga az egészségügyi személyzet kiszolgálása és ez utóbbiak a nagyközönséggel szemben igen sok információhoz fértek-férnek hozzá. Annak ellenére, hogy az elmúlt három évben az amerikai nagyközönség információs igénye egyre határozottabbá vált és a 70-es évektől kezdve sokan felismerték, hogy az egészségügyi információhoz való hozzáférést demokratizálni kell, sok még a korlátozottan hozzáférhető könyvtár.

(Koltay Tibor)

Reschke E., Wolff E.: Die Krankenhausbibliotheken in den neuen Bundesländern. Probleme, Kooperation, Perspektiven. Bibliotheksdienst, 1993,27,1,22-33.

Kórházi könyvtárak a volt NDK területén.

Az új tartományok kórházi könyvtáraiban, az egészségügy pénzügyi helyzetének megfelelően arra van lehetőség, hogy a folyóirat-állományokban a "lyukakat betömjék" és szigorúan válogatva új folyóiratokat is beszerezzenek.

A vizsgált könyvtárak egy kivételével önkormányzati kezelésbe kerültek. Sajnálatos, hogy az egyházi kezelésbe került neubrandenburgi könyvtár amúgy is szűkös költségvetését kétharmaddal csökkentették és személyzete is drasztikusan csökkent. Ezzel az egész tartomány szakirodalmi ellátása omlott össze.

Sok helyütt a megkövetelt teljesítmény csökkenése arányos létszámcsökkenéssel járt, de volt, ahol a 40%-os teljesítménycsökkenéshez mérten aránytalanul, kilencről kettőre csökkentették a létszámot, a szerzeményezésre biztosított keret pedig 35%-kal csökkent, ráadásul az az orvosi szakirodalom beszűkülése mellett nagyobb számban vásárolnak az adminisztráció és a műszaki személyzet számára dokumentumokat. A korábban is alacsonyab szintű ellátást biztosító könyvtárak 1-3 fős személyzete nem csökkent.

Könyvtárak bezárására viszonylag kevés esetben került sor. Ez főként az intézményi struktúra változásával megszűnt szakintézmények és kisebb kórházak esetében történt meg, ugyanakkor újabb könyvtárak nyíltak, pl. a szociális minisztériumokban.

Az 1990-ben megígért online összeköttetésekre még mindig várni kell. A legtöbb könyvtár viszont rendelkezik Medline CD-ROM-mal, ami a könyvtárközi kölcsönzések ugrásszerű növekedését hozta magával.

A könyvtárak használata a jobb szolgáltatások ellenére is csökkent az 1990-ben és 1991-ben. Ennek több oka lehet.

1. Mivel a könyvtárak állománygyarapítása az igényeknek jobban megfelelt az egyes szakkönyvtárakban, a korábbi központi könyvtárakban csökkent az igénybevételel.

2. Az új tartományok orvosai túlterheltek, továbbképzésre és a szakirodalom olvasására alig marad idő.
 3. Az új orvosi technika és a gyógyszerek gyártói a termékek mellé szakirodalmat is adnak ajándékba.
 4. A folyóiratok reklámcélú ingyen példányai is fedik több orvosi információ-igényét.
 5. A korábbi hozzáférési korlátok feloldását előbb eufória követte, de ma már az orvosok egy részét frusztrálja az irodalom bősége.
- 1992 óta viszont ismét növekszik a könyvtárhasználat.

A hálózati struktúrákat újra kell definiálni, mert a korábban regionális funkciókat ellátó központi könyvtárak szerepe megszűnt, de a feladat megmaradt. A különböző fenntartók működtette kórházak között meg kell teremteni az együttműködést. A korábban megvolt tapasztalatcserék, értekezletek elhaltak.

Különösen kényes a könyvtárközi kölcsönzés helyzete, mivel a korábbi, egymás állományainak ismeretére épülő együttműködés csatornáit helyett a régi tartományok amúgy is túlterhelt városi, egyetemi könyvtáraiba fog irányulni.

(Koltay Tibor)

Shoda R.J.: Trends in biomedical publications: US and Japanese authors in US journals and European journals. Journal of Information Science 1993,19,1,71-73.

Amerikai és japán szerzők az Egyesült Államok és Európa biomedicinális folyóirataiban

Az EMBASE adatbázisban (amely - több más adatbázissal szemben - akkor is megjelöli, mely országból származik a szerző, ha az a közleményben nem szerepel) 20-20 ezer bibliográfiai tételt elemeztek amerikai és európai folyóiratokból az 1979 és 1990 közötti időszakot tekintve.

Az amerikai szerzők aránya az amerikai folyóiratokban az 1978-as 80%-ról 1990-ben 65%-ra csökkent, míg az európai folyóiratokban állandó, mintegy 20-25% volt. Bár az amerikai szerzők által publikált cikkek száma növekedett mindkét kontinensen, a növekedés üteme el-

maradt a cikkek számának általános növekedési ütemétől. A japán szerzők részesedése ugyanakkor jelentősen nőtt: az 1978-as 2%-ról 1990-ben 6%-ra.

A JICST-E, Japánban épített, angol nyelvű műszaki-tudományos adatbázis viszont azt mutatta, hogy 1985 (az adatbázis létrehozása) és 1990 között nagyjából állandó volt a Japánban angol nyelven publikálók száma, tehát a japán szerzők külföldi előretörése nem a hazai publikációs aktivitás növekedésének a következménye.

Mivel az amerikai szerzők részesedésének otthoni csökkenését Európában nem követte visszaesés vagy csökkenés, a változás nem magyarázható a kutatások anyagi támogatásának időközbeni csökkenésével. Sokkal inkább a nem-amerikai publikációk magas színvonalára vezethető vissza ez a trend.

(Koltay Tibor)

Afes V.B., Wrynn P.E.: Biomedical title changes: reasons, trends and impact. Bulletin of the Medical Library Association. 1993,81,1,48-53.

Címváltozások az orvosi-biológiai folyóiratokban: okok, trendek és hatások.

Felmérést készítettek az Amerikai Egyesült Államok orvosegyetemi (orvoscari stb.) könyvtárai körében. Ezek száma 144, ebből 120 (83%) válaszolt. Meg kívánták vizsgálni, milyen mértékben befolyásolják a címváltozások a könyvtárosok munkáját.

Az állománygyarapítás területén dolgozók többsége nem vizsgálja felül az előfizetéseket, ha megváltozott a folyóirat címe, mert a változásokat kozmetikázásnak tekintik és nem hiszik, hogy valamit is lehetne ezen a téren tenni.

A változásokat nehezen tudják azonosítani a könyvtárosok és a megkérdezettek 85%-a szerint a változások zavarják a munka folyamatosságát, míg 76% szerint egyes füzetek elvesztéséhez is vezethetnek a címváltozások.

A felmért könyvtárak 62%-a nem módosította előfizetését a címváltozás nyomán, 28% fontolgatta a lemondást, amit azonban csak 10% tett meg. A könyvtárak 71%-a viszont nehézségei miatt felvette a kapcsolatot a kiadókkal.

A megkérdezettek 62%-a azt szerette volna, ha a címváltozást az adott folyóirat első számában jelentenék be és magyaráznák meg, míg 26% előzetes levélbeli értesítést vett volna szívesen. Tíz százalék várt volna értesítést a terjesztőtől.

Választási kényszert feltételezve nagyjából fele-fele arányban szavaztak a megkérdezettek az első számban való meghirdetésre, illetve az annál korábbi, azaz levélbeli, vagy az utolsó számok egyikében elhelyezett értesítésre.

A könyvtárosokra gyakorolt hatások mellett vizsgálták a címváltozások okait is. Ehhez először a List of Journals Indexed in Index Medicus listát használták az utóbbi öt év elemzésére. Úgy találták, hogy a minta nem megfelelő, mivel csak a címek 10,5%-át mutatja és torzíthat is, mivel a már megállapodott címeket és kiadókat tükrözi inkább. Megmutatta viszont a vizsgálat, hogy a változások minden évben az 1,8-2,5% közötti viszonylag szűk tartományban mozognak.

A National Library of Medicine több mint 14000 folyóirat adatait regisztráló SERLINE adatbázisa segítségével a folyóiratok jóval szélesebb köre volt vizsgálható, de a nagy adatmennyiség miatt a legfrissebb 1989-es és a legkorábbi 1985-ös évre kellett korlátozni az elemzést. Nem vizsgálták a japán, kínai, koreai, orosz és más kisebb európai nyelveken megjelenő folyóiratokat, továbbá azokat, amelyek nem voltak meg a vizsgálatba bevont kilenc könyvtárban, amelyek között ott volt a National Library of Medicine is. Végül is az 1985-ös mintában 145, az 1989-esben 157 címváltozást vizsgáltak.

A címváltozások mintegy kétharmadánál egyértelműen azonosítani lehetett a változás okát. A legtöbb eset (a két minta 16 ill. 31,5%-a) a folyóirat témájának, olvasóközönségének és példányszámának növekedésével volt magyarázható.

Az "Aids Research" c. folyóirat új neve pl. "Aids Research and Human Retroviruses". Az "Acta Medica Scandinavica" szerkesztői a "Journal of Internal Medicine" elnevezéssel is meg akarták szüntetni a lap kizárólagosan skandináv jellegét. A szakterület változását jelzi a "Journal of Hygiene" nevének megváltozása: "Epidemiology and Infection".

(Koltay Tibor)

Jokic M.: Information value of papers written in Slavonic languages in the Medline database. Online Review, 1992,16,1,17-27.

A szláv nyelvű cikkek információ-értéke

A Medline adatbázisból egy 3746 tételből álló mintát vettek 168 online keresés eredményeként.

Negyvennégy ország közül az első hét, az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Nyugatnémetország, a Szovjetunió, Japán, Franciaország és Svájc az összes cikk 72,3%-át publikálta. A szláv nyelvű országok, azaz a Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, Bulgária és Jugoszlávia a folyóiratok 8%-át és a cikkek 9,6%-át publikálta.

(A vezető helyen álló Amerikai Egyesült Államok 490 folyóirattal és a cikkek 41%-át kitevő 1544 cikkel szerepel. Magyarország huszadik a sorban 28 cikkel 9 folyóirattal. A mezőnyben közvetlenül előtte áll Csehszlovákia és Ausztria. A 21. helyen Románia követi hazánkat.)

A mintában az angol nyelv dominál 71,3%-kal. A német nyelv aránya 6,9%, az oroszé 5,8%, a franciáé 3,5%. A szláv nyelvű országokból származó cikkek döntő többsége (62,3%) orosz nyelvű, amit a lengyel nyelv 16,4%-kal, az angol pedig 6,9%-kal követ.

(Koltay Tibor)

Lippman M.J.: The library as information producer: the case of the Ministry of Health Library and Documentation Center in Malawi. *Journal of Documentation*, 1993,49,1,55-59.

A könyvtár, mint az információ előállítója: a Malawi Egészségügyi Minisztérium mellett működő Könyvtár és Dokumentációs Központ példája

A könyvtárakat gyakran csak az információ gyűjtőinek tekintik. Megveszik a könyveket és más dokumentumokat. Ugyanakkor speciális, ezért drága épületekre és bútorokra van szükségük. Kézzelfogható termék viszont nem kerül ki a könyvtárakból, csak a pénzt látszanak felemészteni. Pénzügyi visszafogások idején és a dokumentumok növekvő ára mellett nehéz létezésük jogosságát igazolni.

Különösen így van ez a fejlődő országokban, ahol amúgy is pénzügyi nehézségekkel küzdenek. Az egészségügy területén leginkább luxusnak tekintik a könyvtárak fenntartását. A könyvtárakról alkotott kép sokszor még a könyvtáraknak helyet adó intézményekben sem megfelelő.

1989-ben az Amerikai Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynöksége (United States Agency for International Development, USAID) 25 millió dolláros, ötéves programról egyezett meg Malawi kormányával. Ez a gyermekegészségügyi program magába foglalta a könyvtári információs tevékenység megerősítését, lehetőséget kínálva ezzel a könyvtárakról kialakult kép megváltoztatására.

A Malawi Egészségügyi Minisztérium mellett működő Könyvtár és Dokumentációs Központ a program keretében CD-ROM munkaállomást és DTP gépsort kapott. Az utóbbi segítségével elsőnek a program jelentéseinek publikációjához fogtak hozzá. A 6000 példányban megjelenő Malawi Drug Bulletin (MDB) nyomdakész kéziratát is itt készítik. Az MDB-ben publikált gyógyszerészeti referátumok és szemlék mellett ott van a figyelmeztetés, hogy az eredeti dokumentumok megtalálhatók a minisztériumi Könyvtár és Dokumentációs Központ állományában.

ISIS alapú adatbázist is építenek a malawi orvosi szakirodalomról. Az 1980 és 1991 közötti időszakot felölelő nyomtatott bibliográfia megjelentetésének egyik pozitív "mellékhatása" volt, hogy az abból kimaradt szerzők ma publikációikat tartalmazó dokumentumok tömkelegével árasztották el az ilyen tekintetben eddig rosszul ellátott könyvtárat.

Ugyancsak adatbázist építenek a kutatási tevékenységről, aminek a nyomán nyomtatott kiadvány is megjelenik. A könyvtár ezen kívül segítséget nyújt a kutatási javaslatok és a jelentések elkészítéséhez.

(Koltay Tibor)

Hancock, Lee: Internet/Bitnet: your gateway to a world of health science information! Health Information and Libraries, 1992,3,4,248-255.

Egészségügyi információ-források az Internet/Bitnet hálózaton.

A tanulmány szerzője az elmúlt három év anyagából kalauzt készített az Internet és a vele sokszor azonosnak tekintett Bitnet hálózaton elérhető egészségügyi információ-forrásokról. A két hálózat nem azonos, de a gyakorlatban kölcsönösen átjárható. A kalauz hálózaton fájl-átvitellel ingyenesen megkapható.

A Medlib-L vitacsoport mellett érdeklődésre tarthat számot az endometrosis kérdéseivel foglalkozó WYTSENDÓ, valamint az elektromágnesesség általános tudományos és orvosi alkalmazásait tárgyaló EMFLDS-L csoport.

Az elektronikus újságok, folyóiratok között van a Health Infocom Letter hetilap, a Handicap Digest és a Brazil Egészségügyi Informatikai Társaság BIS Newsletter c. kiadványa.

Az ASTRA adatbázis Olaszországban követi nyomon az onkológiai kutatásokat és ugyancsak onkológiai témájú az Egyesült Államok-beli National Cancer Institute CANCERNET nevű rák-adatbázisa is.

Szintén ingyenesen hozzáférhető - és a cikk is csak példaszerűen sorolja az adatbázisokat - az alkoholizmussal és narkomániával foglalkozó CORK, vagy a JOHNS HOPKINS GENETIC DATABASE.

(Koltay Tibor)

Brandon A.N., D.R.Hill: Selected list of books and journals for the small medical library. Bulletin of the Medical Library Association. 1993,81,1,48-53.

Újabb Brandon/Hill lista.

A kisebb könyvtárak állománygyarapítását szolgáló maglista korábbi változatát már ismertettük 1991. évi 2.számunkban.

A nagy léptekkel emelkedő árak folytán ez a lista nemcsak a kis orvosi könyvtárak, de forrásaik megosztására alakult könyvtári konzorciumok alapvető állományainak kialakítását is szolgálhatja.

A listán szereplő 606 könyv beszerzése 65 400 dollárt, a 143 folyóirat előfizetése 21 600 dollárt igényelne.

A legalapvetőbb 200 könyv ára 25 500, a legalapvetőbb 59 folyóiraté 9300 dollár volna.

Kórházi könyvtárosok kérésére először ebben a változatban adják közre a könyvek minimális listáját, amelyre azok a könyvek kerültek fel, amelyeket a szerzők akkor választanának, ha - a több címmel szereplő szótárak, enciklopédiák kivételével - egy-egy szakterületről egy vagy két könyv beszerzésére volna módjuk.

(Koltay Tibor)

Készült: az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár
Sokszorosító Üzemében
Felelős vezető: Selmeczi Nándor

